

บทที่ 5

บทสรุปและเสนอแนะ

บทสรุป

การระงับข้อขัดแย้งทางธุรกิจโดยวิธีอื่นนอกจากการดำเนินคดีทางศาล หรือที่นิยมเรียกกันโดยทั่วไปว่า “ADR” (Alternative Dispute Resolution) เป็นวิธีการระงับข้อขัดแย้งที่เป็นทางเลือกใหม่ให้แก่คู่กรณีที่ไม่ประสงค์จะฟ้องร้องดำเนินคดีต่อศาล เนื่องจากปัจจุบันศาลในประเทศต่างๆ กำลังประสบกับปัญหาปริมาณคดีที่ขึ้นสู่การพิจารณาของศาลมีมากเกินไป ทำให้ปริมาณคดีกับจำนวนผู้พิพากษาของแต่ละศาลเกิดความไม่สมดุลกันอันนำมาซึ่งความล่าช้าในการพิจารณาคัดสินชี้ขาดคดี ประกอบกับสภาพสังคมและเศรษฐกิจของโลกได้เปลี่ยนแปลงและเติบโตอย่างรวดเร็ว นักธุรกิจส่วนใหญ่ได้เริ่มเปลี่ยนแนวความคิดและทัศนคติในการระงับข้อขัดแย้งของตน โดยเล็งเห็นว่าการดำเนินคดีในชั้นศาลก่อให้เกิดผลเสียต่อธุรกิจของตนหลายอย่าง อาทิเช่น ความล่าช้าในการพิจารณาคดี ค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีที่มีจำนวนสูง การพิจารณาที่ไม่เป็นความลับ หรือการทำให้เกิดความบาดหมางใจระหว่างคู่ความ เป็นต้น ดังนั้น นักธุรกิจทั่วโลกจึงให้ความสำคัญกับการระงับข้อขัดแย้งทางธุรกิจโดยวิธีอื่นนอกจากการดำเนินคดีทางศาลมากขึ้นตามลำดับ

โดยทั่วไปแล้ว แนวทางการระงับข้อขัดแย้งโดยไม่ต้องนำคดีขึ้นสู่กระบวนการทางศาลมีหลายแนวทางที่ต่างประเทศได้นำมาใช้ ได้แก่ การทำสัญญาอนุญาโตตุลาการ (Contractual arbitration) การอนุญาโตตุลาการทางศาล (Judicial arbitration) การไกล่เกลี่ย (Mediation) คณะกรรมการทบทวนข้อพิพาท (Dispute review boards: DRB) การไกล่เกลี่ยและการอนุญาโตตุลาการ (Med-arb) การพิจารณาคดีโดยย่อ (Mini-trials) การร่วมมือกัน (Partnering) การตัดสินโดยเอกชน (Private judging) กฎหมายที่เกี่ยวกับความร่วมมือกันและการให้คำแนะนำในการยุติข้อขัดแย้ง (Collaborative Law and Settlement Counsel) และการประเมินค่าหรือประเมินราคา (Valuation) เป็นต้น แต่แนวทางหลักๆ ที่เป็นสากลและทั่วโลกยอมรับนำมาใช้ในการระงับข้อขัดแย้งมีอยู่ 3 แนวทาง คือ

- 1) การเจรจาต่อรอง (Negotiation) เป็นการระงับข้อขัดแย้งที่คู่กรณีดำเนินการตกลงกันเองโดยที่ไม่ต้องอาศัยคนกลางเข้ามาช่วยไกล่เกลี่ย การเจรจาต่อรองมีหลักการที่สำคัญคือ คู่กรณีแต่ละฝ่ายต้องมีการประเมินความต้องการของฝ่ายตรงข้ามเสมอเพื่อช่วยให้สามารถเจรจาดกลงกัน

ได้รวดเร็วและง่ายขึ้น นอกจากนี้คู่กรณีต้องมีความสุจริตใจ มีความตั้งใจจริง และควรมีวิธีการหรือทักษะที่ดีเพื่อช่วยให้การเจรจาต่อรองเป็นไปด้วยความราบรื่น

ทฤษฎีทั่วไปของการเจรจาต่อรองแบ่งได้เป็น 2 ทฤษฎี คือ 1. ทฤษฎีการแข่งขัน (Competitive Theory) เป็นทฤษฎีที่มองโลกในแง่ที่ว่าทรัพยากรมีอยู่จำกัด และจะต้องแบ่งปันโดยการแข่งขันเพื่อให้ได้รับความสำเร็จ โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของตนเองเป็นสำคัญ มีผลทำให้เกิดการเป็นศัตรูต่อกัน 2. ทฤษฎีการแก้ปัญหา (Problem-Solving Theory) เป็นทฤษฎีที่นักกฎหมายทั้งสองฝ่ายของคู่กรณีร่วมกันและช่วยกันแก้ไขปัญหามาเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน จึงทำให้เกิดหลักการเจรจาโดยเสนอวิธีการดำเนินการและแก้ไขวิเคราะห์ปัญหาร่วมกันขึ้นมา

การเจรจาต่อรองที่ดีควรมีการกำหนดขั้นตอนการวางแผนการเจรจาอย่างเป็นระบบเสียก่อน โดยเริ่มจาก 1. การกำหนดประเด็น (Defining issues) 2. การรวบรวมประเด็นและการกำหนดวาระการประชุม (Assembling issues and defining agendas) 3. การกำหนดผลประโยชน์ (Defining interests) 4. การปรึกษากับผู้อื่น (Consulting with others) 5. การกำหนดเป้าหมาย (Managing goal-setting) ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการเจรจาต่อรอง 6. การบ่งบอกถึงขีดจำกัดของผู้เจรจา (Identifying your own limits) 7. การดำเนินการในการสนับสนุนข้อโต้แย้ง (Developing supporting arguments) 8. การวิเคราะห์คู่กรณีฝ่ายตรงข้าม (Analyzing the other party)

ข้อดีของการเจรจาต่อรองที่เด่นชัดคือ การดำเนินการเป็นความลับ ส่วนข้อเสียที่เด่นชัดคือ ผลของการเจรจาไม่ผูกมัดคู่กรณี และสาเหตุที่ทำให้การเจรจาต่อรองล้มเหลวมีอยู่หลายสาเหตุ อาทิเช่น อารมณ์โกรธ ความไม่เข้าใจ ปัญหาข้อกฎหมายที่ยากต่อการตีความ เป็นต้น ส่วนแนวทางที่ช่วยให้การเจรจาต่อรองบรรลุผล ได้แก่ ผู้เจรจาต้องเสนอข้อเสนอฟันฝ่าฝ่ายตรงข้ามสามารถยอมรับได้ และต้องมองหาทางเลือกอื่นไว้ในกรณีที่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งไม่ยอมรับข้อเสนอของตน นอกจากนี้ผู้เจรจาต้องมีการเตรียมตัวที่ดีและต้องทราบถึงเป้าหมายของอีกฝ่ายหนึ่ง

2) การไกล่เกลี่ยหรือการประนีประนอมข้อขัดแย้ง (Mediation or Conciliation) เป็นกระบวนการระงับข้อขัดแย้งที่มีบุคคลที่สามเข้ามาเป็นคนกลางทำหน้าที่ช่วยเหลือให้คู่กรณีเจรจาต่อรองกันได้สำเร็จ โดยผู้ไกล่เกลี่ยหรือผู้ประนีประนอมข้อขัดแย้งจะคอยชี้แนะ โน้มน้าว ชักจูงให้คู่กรณีหาหนทางตกลงกันได้ด้วยดี การไกล่เกลี่ยหรือการประนีประนอมข้อขัดแย้งมีหลักการสำคัญคือ อำนาจการตัดสินใจขั้นสุดท้ายยังคงขึ้นอยู่กับคู่กรณี ผู้ไกล่เกลี่ยหรือผู้ประนีประนอมข้อขัดแย้งไม่มีสิทธิที่จะบังคับหรือยึดเย็ดความเห็นของตนให้คู่กรณียอมรับและคนกลางที่จะเข้ามาช่วยไกล่เกลี่ยประนีประนอมข้อขัดแย้งให้กับคู่กรณีทั้งสองฝ่ายนั้นอาจเป็นบุคคลธรรมดาหรือผู้แทนขององค์กรที่ตั้งขึ้นเพื่อช่วยระงับข้อขัดแย้ง

การไกล่เกลี่ยหรือการประนีประนอมข้อขัดแย้งมีวิธีการหรือขั้นตอนที่ซับซ้อนกว่าการเจรจาต่อรอง โดยเริ่มต้นจาก 1. การจัดให้คู่กรณีได้มาพบกันเพื่อการไกล่เกลี่ยหรือการประนีประนอมข้อขัดแย้ง

ครั้งแรก 2. การค้นหาประเด็นข้อขัดแย้งและความต้องการที่แท้จริงของกลุ่ม 3. ขั้นตอนการดำเนินการตรวจสอบประเด็นข้อขัดแย้งในการประชุมฝ่ายเดียว 4. ขั้นตอนการแก้ปัญหาข้อขัดแย้งในประเด็นที่ขัดแย้ง และ 5. ขั้นตอนการทำสัญญาประนีประนอมยอมความ ซึ่งขั้นตอนทั้งหมดนี้ ผู้ไกล่เกลี่ยหรือผู้ประนอมข้อขัดแย้งจะต้องให้ความสำคัญและดำเนินการไกล่เกลี่ยไปตามลำดับตามความเหมาะสมเพื่อให้การไกล่เกลี่ยสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

การไกล่เกลี่ยหรือการประนอมข้อขัดแย้งมีข้อดีที่เด่นชัดคือ ทำให้การเจรจาตกลงระหว่างกลุ่มเป็นไปด้วยความรวดเร็วขึ้นเนื่องจากมีคนกลางเข้ามาช่วยไกล่เกลี่ยให้ แต่ก็มีข้อเสียคือ ไม่สามารถรักษาความลับไว้ได้เช่นกัน อย่างไรก็ตาม การไกล่เกลี่ยหรือการประนอมข้อขัดแย้งให้ประโยชน์แก่กลุ่มหลายประการ อาทิเช่น ช่วยกลุ่มในการประหยัดค่าใช้จ่ายเนื่องจากไม่ต้องยื่นคำคู่ความหรือเตรียมพยานหลักฐานมากมายเหมือนฟ้องร้องต่อศาล และยังเป็นวิธีการที่ยืดหยุ่นและรวดเร็ว เป็นต้น ในระหว่างการไกล่เกลี่ยหรือการประนอมข้อขัดแย้งผู้ไกล่เกลี่ยอาจพบอุปสรรคอยู่บ้าง เช่น เรื่องอารมณ์ของกลุ่ม ก็อาจทำให้การไกล่เกลี่ยไม่ราบรื่นเท่าที่ควร ซึ่งผู้ไกล่เกลี่ยหรือผู้ประนอมข้อขัดแย้งมีบทบาทหน้าที่ที่จะต้องขจัดอุปสรรคเหล่านั้นเพื่อให้การไกล่เกลี่ยเป็นไปโดยสมประโยชน์ของกลุ่ม

3) การอนุญาโตตุลาการ (Arbitration) เป็นกระบวนการระงับข้อขัดแย้งโดยมีอนุญาโตตุลาการเป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาดข้อขัดแย้ง ข้อขัดแย้งใดที่จะระงับได้โดยการอนุญาโตตุลาการย่อมเป็นไปตามกฎหมายของแต่ละประเทศ ซึ่งขึ้นอยู่กับนโยบายของประเทศนั้นๆ การพิจารณาชี้ขาดข้อขัดแย้งอนุญาโตตุลาการเป็นไปตามข้อกำหนดในสัญญาหรือข้อตกลงระหว่างผู้เป็นฝ่ายในข้อขัดแย้ง อนุญาโตตุลาการจะกระทำเกินขอบเขตอำนาจที่กำหนดไว้โดยสัญญาไม่ได้ อนุญาโตตุลาการไม่จำเป็นจะต้องผูกติดกับตัวบทกฎหมายวิธีพิจารณาความ โดยเคร่งครัดดังที่ศาลปฏิบัติ เพราะเจตนารมณ์ของการอนุญาโตตุลาการ คือ ความต้องการที่จะลดความยุ่งยากในเรื่องของพิธีการและขั้นตอนที่ซับซ้อนของระบบศาล และคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการนั้น โดยทั่วไปแล้วจะถือว่าถึงที่สุดทั้งปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย เมื่อกลุ่มผู้เป็นฝ่ายแพ้ไม่ปฏิบัติตามคำชี้ขาด อีกฝ่ายหนึ่งก็สามารถอาศัยองค์การของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ ศาล ให้ทำการบังคับตามคำชี้ขาดนั้นได้

ทฤษฎีการอนุญาโตตุลาการเกี่ยวกับที่มาของอำนาจหน้าที่ของอนุญาโตตุลาการที่เป็นที่ยอมรับและเป็นสากลมีทั้งสิ้น 4 ทฤษฎี คือ 1. ทฤษฎีอำนาจรัฐ (Jurisdictional Theory) 2. ทฤษฎีสัญญา (Contractual Theory) 3. ทฤษฎีผสม (Mixed of Hybrid Theory) 4. ทฤษฎีความเป็นเอกเทศ (Autonomous Theory)

รูปแบบของการอนุญาโตตุลาการแบ่งได้เป็น 2 รูปแบบ คือ 1. การอนุญาโตตุลาการที่กลุ่มจัดตั้งเอง (ad hoc arbitration) เป็นรูปแบบที่กลุ่มต้องดำเนินการต่างๆ ด้วยตนเองตั้งแต่ต้น

จนกว่าจะเสร็จสิ้นกระบวนการ 2. การอนุญาโตตุลาการที่ดำเนินการโดยสถาบันอนุญาโตตุลาการ (Institution Arbitration) เป็นรูปแบบที่คู่กรณีเลือกที่จะให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาของอนุญาโตตุลาการอยู่ภายใต้การดูแลและการจัดการของ “สถาบันอนุญาโตตุลาการ (Arbitration Institute)” ซึ่งสถาบันดังกล่าวทำหน้าที่อำนวยความสะดวกและดูแลให้การดำเนินกระบวนการอนุญาโตตุลาการเป็นไปด้วยความเรียบร้อยตั้งแต่ต้นจนเสร็จสิ้นมีคำชี้ขาด

ผู้เขียนได้แบ่งขั้นตอนของการอนุญาโตตุลาการออกเป็น 3 ส่วน คือ 1. การเริ่มต้นกระบวนการอนุญาโตตุลาการ เริ่มจากการที่คู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายมีความประสงค์จะให้มีการระงับข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นโดยมีอนุญาโตตุลาการเป็นผู้ตัดสินชี้ขาด รูปแบบของการอนุญาโตตุลาการขึ้นอยู่กับความตกลงกันระหว่างคู่กรณีว่าจะดำเนินการให้เป็นไปตามสัญญาที่คู่กรณีตกลงกันไว้หรือให้ดำเนินการโดยสถาบันอนุญาโตตุลาการ 2. การพิจารณาของอนุญาโตตุลาการ ตามปกติย่อมเป็นไปตามข้อตกลงของคนกับคู่กรณี หรือตามดุลพินิจของอนุญาโตตุลาการหากคู่กรณีมิได้ตกลงกันไว้ 3. การบังคับตามคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ คำชี้ขาดนั้นสามารถบังคับได้ทันที หากคู่กรณีฝ่ายที่แพ้คดียินยอมปฏิบัติตามคำชี้ขาดนั้นด้วยความสมัครใจ แต่หากคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ยอมปฏิบัติตามคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งต้องยื่นคำร้องขอหรือฟ้องคดีต่อศาล เพื่อให้บังคับคู่กรณีฝ่ายนั้นปฏิบัติตามคำชี้ขาด

การอนุญาโตตุลาการมีข้อดีและข้อเสียหลายประการ ข้อดีที่เด่นชัดคือ คำชี้ขาดผูกมัดคู่กรณีและสามารถบังคับได้ทั่วโลก ส่วนข้อเสียได้แก่ หากใช้บริการของสถาบันอนุญาโตตุลาการที่มีชื่อเสียงระดับโลก ค่าใช้จ่ายอาจสูงกว่าการดำเนินคดีในศาล เป็นต้น

ในต่างประเทศ สาเหตุของการริเริ่มแนวความคิดในการนำการระงับข้อขัดแย้งโดยวิธีอื่นนอกจากการดำเนินคดีทางศาลมาใช้ระงับข้อขัดแย้งทางธุรกิจเนื่องมาจากปัจจัยทางด้านสภาพสังคมและเศรษฐกิจของแต่ละประเทศ ความซับซ้อนทางสังคม หรือความเจริญทางเศรษฐกิจ ล้วนแต่เป็นสิ่งที่นำไปสู่การเกิดข้อขัดแย้งระหว่างกันได้ง่าย ทำให้ในสังคมหนึ่งมีข้อขัดแย้งเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ซึ่งหากจะพึ่งกระบวนการทางศาลเพียงอย่างเดียว ก็คงไม่สามารถอำนวยความสะดวกให้แก่มิตรที่มีข้อขัดแย้งได้อย่างทั่วถึงจึงจำเป็นต้องมีทางเลือกอื่น ในการระงับข้อขัดแย้งนอกศาลเพื่อเป็นมาตรการในการลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลเกิดขึ้น

แนวทางการระงับข้อขัดแย้งโดยวิธีอื่นนอกจากการดำเนินคดีทางศาลในต่างประเทศที่ผู้เขียนนำเสนอในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีทั้งสิ้น 4 แนวทางหลักๆ คือ การเจรจาต่อรอง การไกล่เกลี่ย หรือการประนีประนอมข้อขัดแย้ง การอนุญาโตตุลาการ และความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

การเจรจาต่อรองถือเป็นบันไดก้าวแรกที่คู่กรณีทุกคนต้องผ่านเมื่อเข้าสู่กระบวนการระงับข้อขัดแย้ง แนวทางการเจรจาต่อรองในต่างประเทศมักจะดำเนินการให้เป็นไปตามขั้นตอนการวางแผนการเจรจาต่อรองดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นซึ่งจะทำให้การเจรจาต่อรองมีประสิทธิภาพมาก

ยิ่งขึ้น ทั้งนักธุรกิจอเมริกันและนักธุรกิจอังกฤษให้ความสำคัญกับการเจรจาต่อรองเพื่อยุติข้อขัดแย้ง ในเบื้องต้นของคนที่ตั้งขึ้นซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลได้เป็นอย่างดี แต่หากว่าการเจรจาต่อรองระหว่างนักธุรกิจด้วยกันเองไม่ประสบความสำเร็จ แนวทางต่อไปที่นักธุรกิจเหล่านั้นนำมาใช้คือ การไกล่เกลี่ยหรือการประนีประนอมข้อขัดแย้ง แนวโน้มที่นักธุรกิจต่างประเทศจะใช้บริการการไกล่เกลี่ยหรือการประนีประนอมข้อขัดแย้งนับวันจะยิ่งทวีความสำคัญขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากธุรกิจที่มีการลงทุนสูงหรือเป็นธุรกิจขนาดใหญ่ การเจรจาต่อรองกันเองมักไม่ค่อยได้ผลจึงจำเป็นต้องมีคนกลางเข้ามาช่วยไกล่เกลี่ยให้คู่กรณีตกลงกันได้ง่ายขึ้น

การไกล่เกลี่ยหรือการประนีประนอมข้อขัดแย้งของสหรัฐอเมริกาในปัจจุบันได้มีการจัดตั้งองค์กรที่ให้บริการการไกล่เกลี่ยหรือการประนีประนอมข้อขัดแย้งขึ้น โดยภายในองค์กรได้มีการวางหลักเกณฑ์ข้อบังคับภายในเพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องและได้มีการฝึกอบรมความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านให้แก่ผู้ไกล่เกลี่ยหรือผู้ประนีประนอมข้อขัดแย้งจึงทำให้คู่กรณีได้รับความสะดวกและได้ผู้ไกล่เกลี่ยหรือผู้ประนีประนอมข้อขัดแย้งที่มีคุณภาพอันจะทำให้การระงับข้อขัดแย้งเป็นไปด้วยความราบรื่นและรวดเร็ว ตัวอย่างขององค์กรไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งในประเทศสหรัฐอเมริกา ได้แก่ สมาคมอนุญาโตตุลาการอเมริกัน (American Arbitration Association : AAA) สมาคม CDR (CDR Associates) สถาบันระงับข้อขัดแย้ง CPR (CPR Institute for Dispute Resolution) เป็นต้น ส่วนการไกล่เกลี่ยหรือการประนีประนอมข้อขัดแย้งในประเทศอังกฤษซึ่งโดยมากมักใช้ในคดีแรงงานและในคดีครอบครัวเป็นหลัก แต่ในระยะหลังเริ่มนำวิธีการไกล่เกลี่ยหรือการประนีประนอมข้อขัดแย้งมาใช้กับคดีทางการค้ามากขึ้น ประเทศอังกฤษเริ่มมีพัฒนาการไกล่เกลี่ยหรือการประนีประนอมข้อขัดแย้งขึ้นมาโดยเน้นความยืดหยุ่นภายในองค์กรไกล่เกลี่ยหรือการประนีประนอมข้อขัดแย้งและมีการฝึกฝนผู้ที่เข้ามาทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยหรือการประนีประนอมข้อขัดแย้งให้มีความชำนาญในงานที่จะต้องรับผิดชอบและพยายามปลูกฝังประสบการณ์ในสาขาเฉพาะทางให้แก่ผู้เข้ารับการฝึกฝนด้วย โดยมีองค์กรที่ให้ความช่วยเหลือในการไกล่เกลี่ยหรือการประนีประนอมข้อขัดแย้งหลายองค์กร โดยองค์กรที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยหรือการประนีประนอมข้อขัดแย้งทางแพ่งและทางการค้า ได้แก่ The Centre for Dispute Resolution, The British Academy of Experts และ IDR Europe Limited เป็นต้น

การไกล่เกลี่ยหรือการประนีประนอมข้อขัดแย้งทั้งในประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษมีการดำเนินการที่เป็นรูปธรรมชัดเจนและก่อให้เกิดประโยชน์ต่อภาคธุรกิจเป็นอย่างมาก

นอกจากนี้ การระงับข้อขัดแย้งโดยการอนุญาโตตุลาการก็เป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการระงับข้อขัดแย้งนอกศาลของต่างประเทศ โดยในประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการอนุญาโตตุลาการออกมาใช้บังคับทั้งในระดับสหรัฐ (federal) และระดับมลรัฐ (state) เช่นที่ปรากฏในมลรัฐนิวยอร์ก คือ “The Uniform Arbitration Act of 1955” เป็นต้น การอนุญาโตตุลาการในประเทศสหรัฐอเมริกาไม่ได้จำกัดอยู่แต่ในภาคของอุตสาหกรรมเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงข้อขัดแย้ง

ในเรื่องสิทธิบัตร ลิขสิทธิ์ และเครื่องหมายการค้าด้วย เช่นเดียวกับการอนุญาโตตุลาการในประเทศอังกฤษซึ่งโดยส่วนมากมักถูกนำมาใช้ในธุรกิจการก่อสร้าง ธุรกิจการเหมืองแร่ ธุรกิจการขนส่งสินค้า และธุรกิจการเช่าทรัพย์สินที่ใช้ในทางการค้าและเกษตรกรรม เป็นต้น การอนุญาโตตุลาการไม่ได้ถูกจำกัดความนิยมเฉพาะในประเทศใดประเทศหนึ่งเท่านั้นแต่ยังเป็นที่แพร่หลายในระหว่างประเทศด้วยจนในที่สุดได้มีกฎหมายแม่แบบเกิดขึ้น ทั้งนี้ เพื่อแก้ไขปรับปรุงข้อบกพร่องของอนุสัญญาอนุญัตติว่าด้วยการยอมรับนับถือและการบังคับตามคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการต่างประเทศ (Convention for the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Award 1958) โดยกฎหมายแม่แบบประกอบด้วยหลักการพื้นฐานสำคัญ 3 ประการ คือ 1. หลักการดำเนินกระบวนการพิจารณาอย่างเป็นธรรม (Due Process) 2. หลักเสรีภาพในการแสดงเจตนาของคู่สัญญา (Freedom of the Parties) และ 3. การเป็นกฎเกณฑ์เสริมความสมบูรณ์ของสัญญาอนุญาโตตุลาการ (Supplementary Rules of Arbitration Agreement)

การระงับข้อขัดแย้งโดยการอนุญาโตตุลาการในต่างประเทศนั้นอาจเกิดขึ้นจากการที่คู่กรณีทำสัญญากำหนดรายละเอียดการดำเนินการระงับข้อขัดแย้งกันเองหรืออาจนำข้อขัดแย้งนั้นเข้าสู่การพิจารณาของสถาบันหรือองค์กรระงับข้อขัดแย้งก็ได้ ซึ่งทั้งในต่างประเทศและระหว่างประเทศมีสถาบันหรือองค์กรระงับข้อขัดแย้งที่น่าสนใจ คือ 1. สภาหอการค้านานาชาติ (ICC) 2. สมาคมอนุญาโตตุลาการอเมริกัน (AAA) 3. ศาลอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศแห่งลอนดอน (LCIA) 4. คณะกรรมการอนุญาโตตุลาการทางเศรษฐกิจและการค้าระหว่างประเทศแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีน (CIETAC) 5. ศูนย์อนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศแห่งฮ่องกง (HKIAC) 6. ศูนย์อนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศแห่งสิงคโปร์ (SIAC) และ 7. สถาบันระงับข้อขัดแย้ง CPR

สถาบันหรือองค์กรระงับข้อขัดแย้งเหล่านี้ได้วางข้อบังคับภายในเพื่อเป็นหลักเกณฑ์สำหรับกระบวนการพิจารณาของคนกลางที่ทำหน้าที่อนุญาโตตุลาการระงับข้อขัดแย้งและคู่กรณีที่เกี่ยวข้อง หลักเกณฑ์ทั่วไปของข้อบังคับของแต่ละองค์กรมีความคล้ายคลึงกันไม่ว่าจะเป็นขั้นตอนการเริ่มต้นการพิจารณา ระหว่างพิจารณา หรือการทำคำชี้ขาด ซึ่งถือได้ว่าข้อบังคับของสถาบันหรือองค์กรต่างๆ เหล่านี้มีความเป็นสากลและสอดคล้องกับหลักวิธีพิจารณาทั่วไป

แนวทางการระงับข้อขัดแย้งนอกศาลอีกแนวทางหนึ่งที่น่าสนใจ คือ ความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ (Expert Opinion) เป็นทางเลือกในการระงับข้อขัดแย้งที่มีประเด็นเกี่ยวกับความรู้เฉพาะทางซึ่งในต่างประเทศได้มีองค์กรระงับข้อขัดแย้งบางแห่งกำหนดข้อบังคับไว้สำหรับการระงับข้อขัดแย้งโดยอาศัยความเห็นของผู้เชี่ยวชาญโดยเฉพาะ ได้แก่ สภาหอการค้านานาชาติ เป็นต้น นอกจากนี้คู่กรณียังสามารถที่จะตกลงกันเองแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญขึ้นมาให้ความเห็นโดยไม่ผ่านองค์กรระงับข้อขัดแย้งก็ได้ ผู้เชี่ยวชาญมีอำนาจในการสืบสวนสอบสวนข้อเท็จจริง มีอำนาจวินิจฉัยประเด็นข้อขัดแย้งที่ต้องอาศัยความสามารถที่มีลักษณะพิเศษ โดยเฉพาะของผู้เชี่ยวชาญ แต่ถึง

อย่างไรผู้เชี่ยวชาญต้องพึงระลึกไว้เสมอว่าหน้าที่ที่สำคัญของตน คือ การดำเนินการด้วยความเป็นธรรมและเป็นกลางต่อคู่กรณีทั้งสองฝ่าย

กรณีของประเทศไทย ในขณะนี้ระบบศาลยุติธรรมประสบปัญหาคดีล้นศาลเป็นเหตุให้การพิจารณาคดีของศาลในแต่ละคดีเป็นไปได้ช้า ผู้พิพากษาแต่ละท่านต้องรับผิดชอบงานคดีที่มีปริมาณมาก ทำให้ประสิทธิภาพในการพิจารณาคดีมีน้อยลงซึ่งก็ได้มีความพยายามในการแก้ไขปัญหาคดีโดยใช้วิธีการบริหารจัดการคดี (case management) และการไกล่เกลี่ยข้อขัดแย้งในศาล อีกทั้งสภาพสังคม และเศรษฐกิจของไทยได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว จำนวนความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากภาคธุรกิจเริ่มมีจำนวนสูงขึ้นเรื่อยๆ หากยังคงให้ศาลเป็นองค์กรเดียวที่จะรับผิดชอบข้อขัดแย้งทุกเรื่องย่อมก่อให้เกิดความเสียหายต่อภาคธุรกิจโดยรวมอย่างหลีกเลี่ยงมิได้

แนวทางการระงับข้อขัดแย้งโดยวิธีอื่นนอกจากการดำเนินคดีทางศาลที่ใช้กันอยู่ในประเทศไทยมีด้วยกัน 3 แนวทาง คือ 1. การเจรจาต่อรอง (Negotiation) ซึ่งมาตรา 850-มาตรา 852 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้บัญญัติหลักเกณฑ์ของสัญญาประนีประนอมยอมความ ซึ่งเป็นผลที่ได้รับจากการเจรจาต่อรอง โดยทั้งสามมาตราดังกล่าวได้บัญญัติไว้ตั้งแต่ความหมายของสัญญาประนีประนอมยอมความ การทำสัญญาประนีประนอมยอมความ และผลของสัญญาประนีประนอมยอมความ 2. การไกล่เกลี่ยหรือการประนอมข้อขัดแย้ง (Mediation or Conciliation) ในเรื่องนี้หน่วยงานของรัฐได้เข้ามามีบทบาทโดยบัญญัติไว้ในข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการปฏิบัติงานประนีประนอมข้อพิพาทของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. 2530 ซึ่งกำหนดหลักการให้คณะกรรมการหมู่บ้านเป็นผู้ทำหน้าที่ประนีประนอมข้อขัดแย้ง โดยได้รับความยินยอมจากคู่กรณีทั้งสองฝ่าย นอกจากนี้ในปัจจุบันได้มีการจัดตั้งหน่วยงานที่ให้บริการการไกล่เกลี่ยหรือการประนอมข้อขัดแย้งนอกศาลหลายแห่ง อาทิเช่น ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท สำนักกระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ให้บริการการไกล่เกลี่ยทั้งในและนอกศาล เป็นต้น 3. การอนุญาโตตุลาการ (Arbitration) ปัจจุบันเรื่องการอนุญาโตตุลาการนอกศาลได้ถูกบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติอนุญาโตตุลาการ พ.ศ. 2545 ซึ่งได้แก้ไขหลักการสำคัญ ให้มีความสอดคล้องกับกฎหมายแม่แบบฯ เช่น หลักการดำเนินกระบวนการพิจารณาอย่างเป็นธรรม (Due Process) หลักเสรีภาพในการแสดงเจตนาของคู่สัญญา (Freedom of the Parties) เป็นต้น ทำให้การอนุญาโตตุลาการของไทยมีความเป็นสากลยิ่งขึ้น อีกทั้งในประเทศไทยได้มีการจัดตั้งสถาบันอนุญาโตตุลาการต่างๆ ขึ้นมาเพื่อระงับข้อขัดแย้งให้แก่คู่กรณี ได้แก่ สำนักงานสภาอนุญาโตตุลาการการค้าไทย สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย สถาบันอนุญาโตตุลาการ สำนักกระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม หรือสำนักงานอนุญาโตตุลาการ สมาคมประกันวินาศภัย เป็นต้น ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับสถาบันอนุญาโตตุลาการของต่างประเทศซึ่งได้กล่าวแล้วข้างต้น

อย่างไรก็ตาม แนวทางการระงับข้อขัดแย้งทางธุรกิจนอกศาลทั้งสามแนวทางของไทยยังมีข้อจำกัดอยู่มาก กล่าวคือ หากเป็นเรื่องการเจรจาต่อรองก็จะมีข้อจำกัดเกี่ยวกับผลของการเจรจาต่อรอง คือ ความเข้าใจในรูปแบบและการบังคับตามสัญญาประนีประนอมยอมความ โดยที่คู่สัญญาจำเป็นต้องศึกษาทำความเข้าใจหลักเกณฑ์หรือองค์ประกอบของสัญญาประนีประนอมยอมความตามที่กฎหมายได้กำหนดไว้ให้เข้าใจก่อนก่อนที่จะเริ่มทำสัญญา มิฉะนั้น สัญญาที่คู่สัญญาได้ทำขึ้นนั้นอาจไม่ใช่สัญญาประนีประนอมยอมความตามที่กฎหมายได้บัญญัติไว้ ส่วนการบังคับตามสัญญาประนีประนอมยอมความนั้น เนื่องจากในปัจจุบันกฎหมายกำหนดให้ต้องฟ้องร้องดำเนินคดีทางศาลเพื่อบังคับตามสัญญาประนีประนอมยอมความซึ่งผู้เขียนเห็นว่าควรมีหลักกฎหมายขึ้นมาเพื่อช่วยรองรับให้มีการบังคับตามสัญญาประนีประนอมยอมความได้ทันทีโดยไม่ต้องฟ้องร้องดำเนินคดีทางศาลตั้งแต่เริ่มแรกใหม่อีกครั้งเพราะจะทำให้เกิดความล่าช้าและเสียเวลาโดยใช้เหตุผลส่วนข้อจำกัดของการไกล่เกลี่ยหรือการประนอมข้อขัดแย้ง คือ 1. ลักษณะของข้อขัดแย้งที่ยากต่อการไกล่เกลี่ยหรือประนอม ข้อขัดแย้งบางเรื่องมีลักษณะยากต่อการไกล่เกลี่ย ซึ่งข้อขัดแย้งเช่นนี้นับเป็นอุปสรรคและทำให้การไกล่เกลี่ยหรือการประนอมข้อขัดแย้งเป็นไปได้ช้า 2. สภาพบังคับทางกฎหมายของการไกล่เกลี่ยหรือการประนอมข้อขัดแย้ง ในปัจจุบันการระงับข้อขัดแย้งโดยวิธีการไกล่เกลี่ยหรือการประนอมข้อขัดแย้งในประเทศไทยยังไม่มีสภาพบังคับว่าเมื่อเกิดข้อขัดแย้งขึ้น คู่กรณีต้องเข้าสู่กระบวนการดังกล่าว จึงทำให้ข้อขัดแย้งมักเข้าสู่การพิจารณาของศาลโดยตรง ซึ่งในต่างประเทศได้มีการบังคับไว้เลยว่าสัญญาที่คู่กรณีได้ทำต่อกันไว้ตั้งแต่เริ่มแรกต้องมีเงื่อนไขกำหนดให้คู่กรณีต้องระงับข้อขัดแย้งกันเองก่อนที่จะนำข้อขัดแย้งไปฟ้องร้องดำเนินคดีทางศาล 3. ความน่าเชื่อถือของผู้ที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยหรือประนอมข้อขัดแย้ง ความน่าเชื่อถือของบุคคลที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยต้องมาจากองค์ประกอบหลายอย่างรวมกันทั้งความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญ รวมไปถึงการประพฤติปฏิบัติตน เป็นต้น หากผู้ไกล่เกลี่ยหรือผู้ประนอมข้อขัดแย้งไม่มีความน่าเชื่อถือก็ย่อมทำให้คู่กรณีเกิดความไม่ไว้วางใจและอาจถอยถอยคนที่ทำหน้าที่นี้ได้ ส่งผลให้ต้องคัดเลือกผู้ไกล่เกลี่ยใหม่ซึ่งทำให้เสียเวลามากยิ่งขึ้น 4. ปัญหาเรื่องความไม่เป็นกลางของผู้ไกล่เกลี่ย หากผู้ไกล่เกลี่ยไม่มีความเป็นกลางจะเกิดผลเสียตามมา อาทิเช่น การไม่ได้รับความไว้วางใจจากคู่กรณี หรือส่งผลให้รูปคดีเสียโดยทำให้คู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้เปรียบขึ้นมาทันที เป็นต้น 5. สภาพแวดล้อมในการไกล่เกลี่ยหรือการประนอมข้อขัดแย้ง การไกล่เกลี่ยหรือการประนอมข้อขัดแย้งต้องอาศัยองค์ประกอบหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของสถานที่ที่พิจารณา เวลาที่เหมาะสม และอารมณ์ของคู่กรณี หากองค์ประกอบทั้งสามอย่างไม่พร้อมแล้วก็จะทำให้การไกล่เกลี่ยหรือการประนอมข้อขัดแย้งไม่บรรลุผลสำเร็จได้ การอนุญาโตตุลาการก็มีข้อจำกัดอยู่บางประการเช่นกัน คือ 1. ความหลากหลาย มีทั้งความหลากหลายด้านคุณสมบัติของบุคลากรที่จะเข้ามาทำหน้าที่อนุญาโตตุลาการและความหลากหลายด้านบทบาทของอนุญาโตตุลาการ โดยคนไทยส่วนใหญ่ยัง

ยึดคิดในตัวผู้พิพากษาในการทำคำชี้ขาดข้อขัดแย้งซึ่งปัจจุบันนี้ต้องมีการเปลี่ยนแปลง โดยเปิดโอกาสให้บุคคลจากหลายสาขาวิชาชีพเข้ามาเป็นอนุญาโตตุลาการได้และอนุญาโตตุลาการต้องไม่ทำหน้าที่เป็นเพียงนายความแก้ต่างให้คู่กรณีฝ่ายที่เลือกตนเข้ามาแต่ต้องทำหน้าที่กึ่งตุลาการตัดสินชี้ขาดอย่างเป็นธรรมและรวดเร็วด้วย 2. ปริมาณ ในปัจจุบันนี้ประเทศไทยยังประสบปัญหาจำนวนข้อขัดแย้งที่เข้าสู่กระบวนการอนุญาโตตุลาการยังน้อยอยู่เมื่อเทียบกับในต่างประเทศทำให้ปริมาณคดีที่ขึ้นสู่ศาลไทยยังคงมีจำนวนมาก 3. คุณภาพมาตรฐาน นักธุรกิจต่างชาติยังคงไม่ให้ความเชื่อถือในคุณภาพมาตรฐานของกระบวนการพิจารณาอนุญาโตตุลาการของไทยซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องให้ความสำคัญและเร่งสร้างความน่าเชื่อถือให้เกิดขึ้น และ 4. ความเป็นสากล ชื่อเสียงของสถาบันอนุญาโตตุลาการของไทยยังมีไม่มากเมื่อเทียบกับสถาบันอนุญาโตตุลาการในประเทศอาเซียนด้วยกัน จึงมีความจำเป็นต้องส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ให้สถาบันอนุญาโตตุลาการของไทยเป็นที่รู้จักแก่ต่างชาติมากยิ่งขึ้น ส่วนข้อจำกัดของทางเลือกอื่นในการระงับข้อขัดแย้ง นอกเหนือจากแนวทางการระงับข้อขัดแย้งสามแนวทางข้างต้นแล้วนั้น ในต่างประเทศยังมีทางเลือกอื่นที่นำมาเป็นเครื่องมือในการระงับข้อขัดแย้งระหว่างคู่กรณีกันได้อีก เช่น การประมินค่าหรือประมินราคา หรือความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ เป็นต้น ซึ่งยังไม่เป็นที่รู้จักกันมากนักในประเทศไทยเนื่องจากมีข้อจำกัดบางประการ คือ การขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทางเลือกอื่นในการระงับข้อขัดแย้งและความเหมาะสมสำหรับข้อขัดแย้งบางประเภท ซึ่งถือเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการนำแนวทางเลือกอื่นมาใช้ในประเทศไทย

ข้อเสนอแนะ

จากข้อจำกัดทั้งหมดที่เสนอมานี้เป็นข้อจำกัดที่ผู้เขียนได้วิเคราะห์แล้วเห็นว่าเป็นข้อจำกัดที่เกิดขึ้นในเชิงปฏิบัติเป็นส่วนใหญ่ ผู้เขียนจึงขอเสนอแนะแนวทางการแก้ไขข้อจำกัดเหล่านี้โดยเน้นนโยบายหรือกลไกที่จะทำให้การดำเนินการระงับข้อขัดแย้งทางธุรกิจนอกศาลของไทยเกิดประสิทธิภาพมากที่สุด ทั้งนี้ ผู้เขียนได้เสนอแนะโดยจัดกลุ่มของข้อจำกัดออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ คือ

1. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับผู้ที่ทำหน้าที่เป็นคนกลางในการระงับข้อขัดแย้ง

ทั้งการไกล่เกลี่ยหรือการประนอมข้อขัดแย้งและการอนุญาโตตุลาการมีข้อจำกัดเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือ คุณสมบัติน หรือบทบาท ของผู้ที่ทำหน้าที่เป็นคนกลางทั้งสิ้น โดยเฉพาะในกรณีที่เป็นการไกล่เกลี่ยหรือการประนอมข้อขัดแย้งและการอนุญาโตตุลาการที่คู่กรณีจัดตั้งเอง ผู้เขียนจึงขอเสนอแนะแนวทางการแก้ไขข้อจำกัดดังกล่าวคือ 1. หน่วยงานภาครัฐควรมีบทบาทในการออกข้อบังคับหรือหลักเกณฑ์กลางกำหนดมาตรฐานของผู้ที่จะทำหน้าที่ระงับข้อขัดแย้งทางธุรกิจ โดยวิธี

อื่นนอกจากการดำเนินคดีทางศาล 2. ยกระดับมาตรฐานวิชาชีพนักกฎหมายไทย โดยส่งเสริมให้นักกฎหมายไทยมีความรู้ความเข้าใจกฎหมายและระบบการระงับข้อขัดแย้งโดยวิธีอื่นนอกจากการดำเนินคดีทางศาลให้ต้องเพิ่มขึ้น 3. บุคคลที่ได้รับการคัดเลือกจากคู่กรณีให้เข้ามาเป็นคนกลางในการระงับข้อขัดแย้งนอกศาลควรที่จะประเมินถึงความสามารถและจริยธรรมของตนเองด้วยก่อนที่จะรับหน้าที่ดังกล่าว

2. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกระบวนการระงับข้อขัดแย้ง

ทั้งการบังคับตามสัญญาประนีประนอมยอมความ ลักษณะของข้อขัดแย้งที่ยากต่อการไกล่เกลี่ยหรือประนอม หรือข้อจำกัดเกี่ยวกับปริมาณและคุณภาพมาตรฐานในกระบวนการอนุญาโตตุลาการ ล้วนแต่เป็นข้อจำกัดที่เป็นปัญหาในกระบวนการระงับข้อขัดแย้งทั้งสิ้น ซึ่งกลไกที่จะช่วยแก้ไขข้อจำกัดดังกล่าวต้องเป็นกลไกที่คำนึงถึงประสิทธิภาพของการดำเนินกระบวนการเป็นสำคัญเพราะถือว่าเป็นปัญหาในทางปฏิบัติอย่างแท้จริง ผู้เขียนขอเสนอกลไกเพื่อแก้ไขข้อจำกัดเหล่านี้คือ 1. ปรับปรุงระบบศาลให้สอดคล้องและเกื้อหนุนต่อการระงับข้อขัดแย้งทางธุรกิจโดยวิธีอื่นนอกจากการดำเนินคดีทางศาล 2. หน่วยงานภาครัฐควรจัดให้มีการประเมินผลการดำเนินงานของสถาบันระงับข้อขัดแย้ง 3. จัดกลไกการระงับข้อขัดแย้งให้เหมาะสมสำหรับข้อขัดแย้งแต่ละเรื่องไป

3. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัจจัยที่ช่วยเสริมการระงับข้อขัดแย้ง

ปัจจุบันประเทศไทยยังขาดปัจจัยหรือองค์ประกอบที่มีส่วนในการช่วยส่งเสริมหรือสนับสนุนให้การระงับข้อขัดแย้งทางธุรกิจโดยวิธีอื่นนอกจากการดำเนินคดีทางศาลได้รับการยอมรับหรือได้รับความศรัทธาจากนักธุรกิจทั้งในและต่างประเทศ การส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจในกระบวนการระงับข้อขัดแย้งแก่คู่กรณียังคงมีอยู่จำกัดทำให้คู่กรณีที่มีข้อขัดแย้งยังไม่มี ความเข้าใจที่เพียงพอ เช่น คู่สัญญาประนีประนอมยอมความยังขาดความเข้าใจในรูปแบบของสัญญา หรือกระบวนการอนุญาโตตุลาการยังขาดความเป็นสากลในระดับระหว่างประเทศ เป็นต้น ซึ่งผู้เขียนขอเสนอแนะแนวทางการแก้ไขข้อจำกัดเหล่านี้คือ 1. สถาบันระงับข้อขัดแย้งต่างๆ ควรมีการจัดอบรมหรือเผยแพร่ให้ความรู้ด้านกฎหมายธุรกิจ กฎหมายการค้าการลงทุน และจัดอบรมวิธีการทำสัญญาประนีประนอมยอมความหรือสัญญาอนุญาโตตุลาการ แก่ประชาชนทั่วไป 2. สร้างทัศนคติที่ดีต่อการระงับข้อขัดแย้งทางธุรกิจโดยวิธีอื่นนอกจากการดำเนินคดีทางศาลให้แก่คู่กรณี 3. สถาบันระงับข้อขัดแย้งต่างๆ ควรได้รับการส่งเสริมในด้านงบประมาณจากภาครัฐ และ 4. เผยแพร่ข้อมูลและวิธีการดำเนินงานของสถาบันระงับข้อขัดแย้งของไทยให้เป็นที่รู้จักทั่วโลก

4. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการส่งเสริมให้มีทางเลือกอื่นในการระงับ ข้อขัดแย้งนอกศาล

นอกจากการเจรจาต่อรอง การไกล่เกลี่ยหรือการประนอมข้อขัดแย้ง และการอนุญาโตตุลาการแล้ว ในทางปฏิบัติทั่วไปยังมีแนวทางอื่นที่ใช้ระงับข้อขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิภาพเช่นเดียวกัน ผู้เขียนจึงเห็นควรเสนอให้คู่กรณีที่จะทำสัญญาใดๆ ต่อกันศึกษาทำความเข้าใจและนำทางเลือกอื่นในการระงับข้อขัดแย้งมาบัญญัติไว้เป็นส่วนหนึ่งของสัญญาด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเป็นสัญญาก่อสร้างหรือสัญญาที่มีประเด็นเกี่ยวข้องกับเรื่องเทคนิค โดยเฉพาะหรือแม้แต่สัญญาที่มีจำนวนทุนทรัพย์เป็นจำนวนมาก คู่กรณีควรที่จะนำทางเลือกอื่นในการระงับข้อขัดแย้งที่ใช้กันในต่างประเทศมาใส่ไว้เป็นข้อบังคับหนึ่งในสัญญาหลักโดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับประเภทของแต่ละสัญญาไป

5. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการป้องกันมิให้เกิดข้อขัดแย้งขึ้น

นักกฎหมายที่ดีไม่ควรสนับสนุนให้คู่กรณีเป็นความกัน ดังนั้น ผู้เขียนจึงเห็นว่า หากจะป้องกันมิให้เกิดข้อขัดแย้งขึ้น นักกฎหมายควรที่จะเข้ามามีบทบาทต่อการทำสัญญาของคู่กรณี โดยก่อนที่จะทำสัญญาใดๆ คู่กรณีควรที่จะต้องให้นักกฎหมาย (เช่น ทนายความ หรือที่ปรึกษากฎหมาย) ตรวจสอบถ้อยคำหรือเงื่อนไขต่างๆ ที่คู่กรณีประสงค์จะให้ผูกพันกันระหว่างคู่กรณีให้ละเอียดถี่ถ้วนเสียก่อนเพื่อจะได้แก้ไขข้อผิดพลาดได้ทันท่วงที และในระหว่างการปฏิบัติตามสัญญา คู่กรณีควรที่จะมีการตรวจสอบซึ่งกันและกันทุกๆ ขั้นตอนเพื่อป้องกันการละเมิดสัญญาต่อกัน อีกทั้งคู่กรณีควรที่จะนำเอาแนวทางการระงับข้อขัดแย้งนอกศาลที่มีลักษณะเป็นการป้องกันมิให้เกิดข้อขัดแย้ง (เช่น การตั้งผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้ความเห็น) มาบัญญัติไว้เป็นข้อบังคับในสัญญาเพื่อจะได้ผ่อนความขัดแย้งที่เพิ่งเริ่มเกิดขึ้นจากหนักให้เป็นเบาลงไปได้ก่อนที่จะรุนแรงขึ้น

ข้อเสนอแนะที่ผู้เขียนได้เสนอมาทั้งหมดนี้มีจุดมุ่งหมายเพียงประการเดียวคือ การหาวิธีการเพื่อช่วยลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาล และการระงับข้อขัดแย้งทางธุรกิจโดยวิธีอื่นนอกจากการดำเนินคดีทางศาลซึ่งถือเป็นกระบวนการหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมและสนับสนุนให้จำนวนข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นสามารถทุเลาลงได้ก่อนที่จะเป็นคดีฟ้องร้องต่อศาลต่อไป ซึ่งในต่างประเทศกระบวนการดังกล่าวมีบทบาทและมีส่วนสำคัญที่ทำให้ข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นเกือบทั้งหมดยุติลงได้ก่อนที่จะเป็นคดีความ จึงถือเป็นกระบวนการที่ช่วยส่งเสริมและสนับสนุนศาลยุติธรรมอย่างแท้จริง ซึ่งแม้ประเทศไทยจะได้มีกระบวนการดังกล่าวเกิดขึ้นแล้ว แต่เหตุใดจึงยังไม่สามารถลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลลงได้ ซึ่งผู้เขียนได้วิเคราะห์ข้อจำกัดที่ทำให้กระบวนการระงับข้อขัดแย้งนอกศาลในประเทศไทยยังไม่บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ในบทที่ 4 แล้ว และผู้เขียนได้ให้ข้อเสนอแนะบางประการที่เชื่อว่าอาจเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้กระบวนการระงับข้อขัดแย้งนอกศาลของไทยมีประสิทธิภาพและได้รับการยอมรับจากในและต่างประเทศมากขึ้น ทั้งนี้ ผู้เขียนมุ่งหวังให้กระบวนการระงับข้อขัดแย้งนอกศาลของไทยเข้ามามีบทบาทในการช่วยลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาลได้อย่างจริงจังซึ่งจะ

ส่งผลให้องค์กรสามารถพิจารณาคดีได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นเนื่องจากมีปริมาณคดีที่ต้องพิจารณาได้สัดส่วนกับจำนวนผู้พิพากษา